

Matija Mesić,

podpredsjednik (od god. 1858.—1872.) i predsjednik «Matice ilirske»

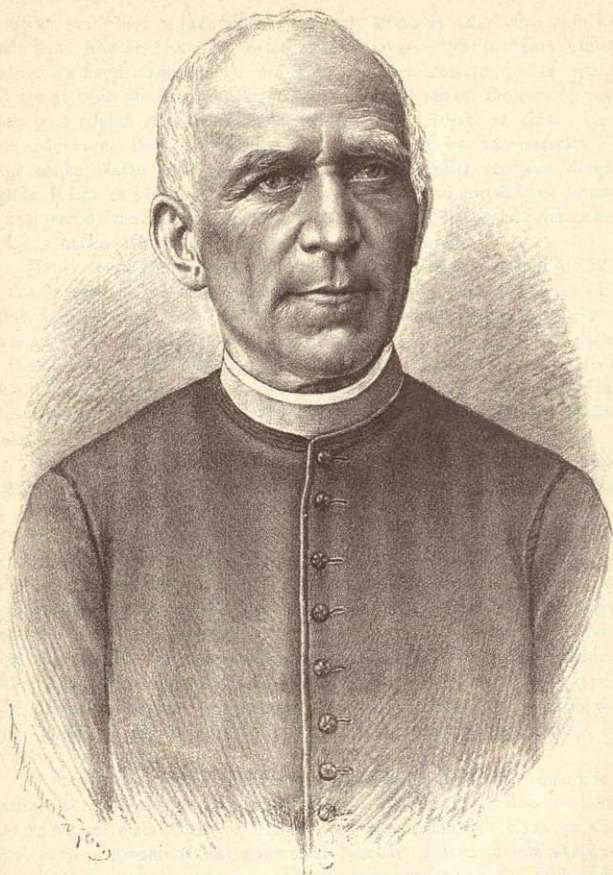
od god. 1872. do god. 1874.

Rodio se Matija Mesić dne 19. februara god. 1826. u Brodu na Savi od siromašnih roditelja. Otac mu bio porijeklom Hrvat iz Like, čime se starac rado znao ponositi. Sjećao se, da je od njegova roda bio jedan slavan pop, koji je i vojvoda bio. Skromna njegova žena rođjena Brodjanka kao da se stidila, što je pošla za Ličanina, koje tek ljuta nevolja goni u Slavoniju; znala bi mu prigovarati: neka to barem pred djecom ne govori! Matija je dobro upamtio ponos oca svoga i rado se toga spominjao. Opančarski zanat oca njegova hranio je dobro i pošteno dosta veliku obitelj. Imao je Matija više braće i sestara. I Matija bio bi prošao u zanat, da nije imao ujaka po materi, kanonika zagrebačkoga Stjepana Ilijaševića.

Danas ne ima više na zagrebačkom kaptolu one posljednje drvene kuće kanoničke, u kojoj je ujak Matijin sabrao nekoliko djaka od svoga roda. Mala je kuća već puna bila, kada je stariji brat Matijin Josip doveo i Matiju u ovo rodbinsko sjemenište. Matija već bio počeo škole u Požegi, a kanonik kao da nije mislio, imajući već punu kuću, da i njega primi. Stariji brat se ipak osmjeli i doveo ga. «Što si doveo dijete?» upita mirno kanonik. Josip odgovori: «Evo vidite.» Kanonik mirno klimne glavom i reče: «Pa neka bude.» Tako ne postade Matija opančar, već podje dalje u školu.

Još prije smrti ujakove prodje Matija u sjemenište biskupije zagrebačke. Da je bio napredan i dobar, svjedoči to, što ga je biskup njegov poslao

M. Mein

na bečko sveučilište u tako zvani Pazmanej, kamo se šalju samo najbolji mladi ljudi. Nije se biskup u svojoj nadi prevario. Matija prione tako marljivo uz bogosloviju, da je već kao bogoslov četvrte godine sjajni prvi strogi ispit učinio iz bibličke struke i semitskih jezika. Profesor njegov poleti pred cijelim zborom slušatelja, da ga ogrli i izljubi za krasne njegove odgovore. Bilo je to godine 1848. Nije zato on zanemarivao ni druge nauke. Našao se u zavodu u lijepom društvu osim starijega druga Andrije Brlića sa nekoliko plemenitih Slovaka, koji su gorjeli istim žarom za svoj narod, kao i Matija za ideju ilirsku. Učio je i slavenske i romanske jezike, a naučio i magjarski od drugova klerika Magjara.

Matija se za stalno nadao, da će ga biskup poslati i nadalje u Beč, da dovrši svoje bogoslovne nauke i da si uzmogne steći doktorsku diplomu. U početku g. 1849. bude redjen za svećenika i poslan za kapelana Svetomu Brcku kraj Božjakovine. Kad se molio, da bi ga poslali dalje na nauke, odvratu mu hladno i mrsko tadanji zamjenik biskupov: «Mlad čovjek mora sve probati.» Ode tužan, ali nadje u svoga župnika Havlička odlična patriota i naobražena čovjeka, dobroga i vjernoga prijatelja. Nadje utjehe i u kući vrijednoga grofa Ivana Nep. Draškovića u Božjakovini.

Matija ipak nije mirovao, već daj radi i traži, kako ćeš naprijed na nauke. Nije imao sreće, da nastavi i dovrši doktorat bogoslovja. Otvorila mu se druga prilika, da prodje učiteljstvu. Tek je godinu dana kapelanovao, kada mu javi prijatelj Adolfo Veber, tadanji suplenat na gimnaziji zagrebačkoj, da se izpraznilo jedno mjesto suplentsko. «Srodne se duše svigdje nadju — piše mu Veber 6. marta g. 1850. — osobito ako ih isti udes goni. Znadem, što si zaslužio, pa kakovu si plaću dobio, te sam dugo mislio, kako da Ti se pomogne. Evo sada se pruža prilika, da ostaviš polje, gdje ne niče za Tebe nikakovo cvijeće. Sada je prilika, dodji.» Tekar za nekoliko mjeseci mogao je Mesić veselo poletjeti sa svoje kapelanije da suplira najprije na gimnaziji zagrebačkoj godinu dana, a zatim da prodje u Beč na sveučilište, da se pripravi za gimnazijskoga učitelja iz povijesti i zemljopisa.

U ono doba nastajala je velika reforma škola. U cijeloj Austriji reformirale se gimnazije po novom sustavu njemačkom. Po starom sustavu učilo se veoma malo. Čitali se najviše stari klasici latinski. Cvao je Ciceron, cvao je grozni latinski govornički bombast u svim javnim skupštinama. Sada po novom sustavu ima da se znamenito pomnoži i broj predmeta i obseg svakoga predmeta. Sada sve gimnazije imadu biti svjetovne. Franjevci su imali gimnazije na Rijeci, u Karlovcu, Varaždinu, Požegi i Osijeku u svojim rukama, dakle sve, osim u Zagrebu. Sada imadu biti redom sve

uzete onomu redu. Trebalo profesora po cijeloj Austriji, pak i u Hrvatskoj. Mladi ljudi svih naroda grnu na bečko sveučilište, da se pripreve za učiteljstvo. I mnogi mladji činovnici pokušahu svoju sreću, da postanu profesori. Navrtili zvani i nezvani.

U ovakovim prilikama dobije i naš Matija lasno priliku, da prodje učiti povijest. Nije on bio među nezvanima, to pokazuju kasnija njegova djela, ali je bio među nepripravnima, kako je bila većina njegovih drugova. Nije bio kao odličan mlad svećenik opet ni tako zelen, kao djače kakvo, koje je tek izmaklo iz gimnazije. *Obće povijesti nije znao gotovo ništa, o zemljopisu nije imao ni prvotnih pojmova. Tim jače prihvati se nauke.*

Samo jedan semestar ostade u Beču. Srce ga vuklo u Prag, da dodje na pravo ognjište slavenske nauke. Bio je Zlatni Prag u ono doba (g. 1851.) i prije toga nekoliko godina upravo glavni grad austrijskih Slavena. Matija mogao je s dobrim preporukama doći do oca češke povijesti Franje Palackoga. Svoju kuću otvorio mu i veliki slavista Pavao Šafařík. Profesor njegov V. Vl. Tomek prihvati ga brzo kao prijatelja. Najsretniji je bio do svoje smrti, što ga je Šafařík cijenio vrijednim svoga prijateljstva. Upravo u ono doba bavio se Šafařík glagolicom i u obće jugoslavenskim spomenicima. Mesić mu je posredovao kod Brčića i Kukuljevića i onda i poslije, kada je već Prag ostavio bio.

U ovakovom društvu nije mogao biti Mesić neradin. Kao na juriš padaju mnoge praznine njegova neznanja. On učini o uskrsu g. 1853. profesorski ispit s odlikom. Pored toga prevede kao djak knjižicu za povijest srednjega vijeka za niže gimnazije, u koju je unesao i povijest slavenskih naroda. *Prevede i zemljopis mali za prvi gimnazijalni razred i unese u nju dobra gradiva za pojmove ove nauke i čistoga narodnoga govora. Svu dušu njegovu prevlada brižna i neumorna radinost, koju je prihvatio u onom kolu. Tanahno osjećanje za sve narodne potrebe donesao je već sobom u Prag, ali ovdje ono tako ojača, da je postalo značajnom crtom njegova života. Uspomene njegove na Prag, na one lijepe trudne dane, nadilazile su dražesti svojom skoro sve uspomene njegova života. Njega su se opet ondje rado spominjali. Kad je Mesić kao prvi rektor hrvatskoga sveučilišta uveden na rektorsku stolicu, pozdravi ga sa katedre profesorske njegov nekadanji profesor Nijemac dr. Höfler pri početku svoga predavanja (19. oktobra g. 1874.) ovako od prilike: «Moja gospodo! Danas otvara se sveučilište u Zagrebu. Prvi mu je rektor gosp. Mesić bio jednom odličan slušatelj na praškom sveučilištu . . .»*

Mesić bude sretan, da je mogao doći odmah za profesora na gimnaziju zagrebačku. Još je tada bila gimnazija hrvatska (g. 1853. na jesen). Već slijedeće godine započimalo se predavati njemački. Malo je bilo Hrvata učitelja na našim gimnazijama. Oni, što su bili, trpješe muke teške, što mladeži svoga naroda moraju predavati njemački. U takovom gorkom položaju našao se naš mladi profesor Mesić. Prividno miran i ozbiljan nješto prigušenim glasom započimao bi svoja predavanja, dok na primjer u povijesti svoga naroda nije dospio do gorkih uspomena. Tada bi usplamtio, da zanositim glasom iskaže svoje sveto osjećanje. Sav prodahnut svojim zvanjem, ozbiljan do dna duše svoje nije mazio sladkim pripovijedanjem svojih slušatelja, rado se je služio izabranim govorom, ali najviše cijenio pozitivno znanje. Tri godine službovao je na gimnaziji, a onda bude imenovan za profesora austrijske povijesti na zagrebačkoj pravoslavnoj akademiji, a poslije i kanoničkoga prava.

Mesić radi prije svega za školu, a zatim za školske knjige. Tomkovu knjigu povijesti austrijske prevede na hrvatski. Malo zatim počne raditi s Ant. Mažuranićom i Ad. Veberom o «Čitanci za gornje gimnazije», koja je imala predstavljati razvitak jezika i književnosti hrvatske od najstarijih vremena do naših dana. Ova je velika radnja zapremala njegovo vrijeme za duže vremena. Drugi svezak ovoga djela jeste upravo njegov posao. Ovo djelo imalo je biti predšastnik sustavne povijesti književnosti, koju žalibože još danas teško očekujemo. Mesiću se nažao davalo, što ovim poslom zaostaje, da ne može započeti kakvu samostalnu znanstvenu radnju. Tužio se svomu milom učitelju Šafařiku, da mu školski poslovi i školske knjige sve vrijeme odnose. Lijepo ga tješi veliki slavista: «U ovaj čas jest — piše mu 14. maja g. 1855. — sastav dobrih školskih knjiga velika zasluga i jamstvo za budućnost, pa sve nije moći uraditi na jednom; samo kada duh radi, i na to će red doći.» Jošte je morao da obradi sustavnu crkvenu povijest, a poslije da opet obradi i svoje povijestne školske knjige.

Matiya Mesić bio je već od g. 1858. podpredsjednik «Matiice ilirske», te stajao joj je na čelu sve do njezina preporoda. Sjedio je i u historičkom društvu kao odbornik. Ovdje u «Arkivu» (knj. V. g. 1859.) napokon izadje prva njegova veća naučna radnja o «poljičkom štatutu». Prvi put vidjamo pred sobom učenika Šafařikova, gdje pomno traži prvi i najbolji rukopis, pri spodablja ga s drugima i dolazi do toga, da dobivamo krasan i izvjestan cijeli zakon. Naša akademija izdala je sada sve zakone hrvatske najstarije u jednom zborniku. Zakon poljički preuzme na sebe čuveni slavista Vatroslav Jagić. «Ja sam baveći se oko ove radnje — veli on — s velikom

blagodarnošću dozivao sebi u pamet našega nezaboravnoga Matiju Mesića: što je njegova muka privrijedila za statut poljički, da i ne govorim o njegovim zaslugama u istoriji, toga mu ne će nikada zaboraviti istorija hrvatske književnosti, ali držim, da je prije svega moja dužnost, koji prvi poslije njega opet pokrećem taj predmet, da glasno priznam i istaknem njegove velike zasluge u toj stvari. Koliko vrijedi Mesićevo izdanje Poljičkog statuta, najbolje će pokazati ovo novo izdanje time, što se naš tekst gotovo u svemu doslovno slaže s arhivskim — to jest Mesićevim.»

Mesić se zanimao za stare glagolske spomenike već od svojih praških vremena. Šafaříku pomaže da dodje do pravih glagolskih pismena roda hrvatskoga. «Život Ćirila i Metoda» bila je prva njegova programska radnja. Tek što je doštampam bio poljički statut, navali Ivan Kukuljević veliki teret na njega, da uredjuje njegova «Acta Croatica». Kroz dvije godine radio je neumorno na tom krasnom djelu. Tek je to dovršio, opet u «Tisućnici» (g. 1863.) priobći: «službu sv. Ćirila i Metoda», da pokaže, kako je hrvatska crkva prve prosvjetitelje slavenskoga plemena slavila. Ovo su sve trudne radnje, kojima se mogu nasladjivati samo ođabranci stroge nauke.

Progovorio je Mesić svomu narodu i takovim radnjama, koje može čitati sa slašću svaki Hrvat. Prije osnutka akademije uprlo se nekoliko književnika, da izdaje podporom «Maticе» časopis «Književnik», koji je imao biti preteća akademije. Ovdje započne objelodanjivati veliku radnju, koja ga je zanimala desetak posljednjih godina njegova života. «Hrvati na izmaku XV. i na početku XVI. vijeka», to je naslov njegovoj velikoj književnoj radnji. Ovo je imala biti prava i podpuna «povijest hrvatska» za onih znamenitih trideset i šest godina prije mohačke bitke. Mnogo ima radnja u povijesti hrvatskoj od godine 1835. — od dobe našega narodnoga preporoda, mnogo se je sabralo povjestničkih spomenika, mnoga su se pitanja razjasnila. Nitko ipak nije pokušao još u jednoj cjelini, da napiše veću pragmatičnu povijest naroda hrvatskoga niti za jednu periodu. Mesićeva je radnja u tom pogledu prva.

Našao se pred obilnim materijalom dnevnika Sanudova, našega Crievića-Tuberona i premnogim spomenicima. Našao se pred tolikom množinom dostojnih suvremenih svjedoka, kakovih do onda u povijesti našoj ne ima niti za sto godina. To je za povjestničara veoma ugodno. Ali je i veoma tegotno svladati ogromni materijal i saliti ga u jedan kalup umjetničke cjeline. Teško je to i za najveće majstore povjestničare, koji idu već na utrtoj stazi. Kako ne će biti teško za početnika, pred kojim još nitko nije pokušao obraditi jednu cjelovitu periodu povijesti hrvatske toliko

spletene sa povijesti ugarskom. Mesić donese u ovu radnju, za koju je mislio i nadao se, da će biti još zabava svega njegova života, svu dušu svoju. On donese sav svoj školovani pedantizam i tihi sveti entuzijazam.

Preslabo je moje pero, da opišem, kako sam vidjao Mesića pri njegovu poslu. Čist i uredan do skrajnosti slagao i opet razlagao svoje izvore i pomagala. Tako zvanoga «ženijalnoga nereda» nije poznavao, niti ga je trpio. Povjestničar treba da slika događaje, kao da se pred njim razvijaju. Mesić nije smatrao svojih opisanih događaja, kao da im je svjedok, već on živi s njima i čuvstvuje. Njemu su uspomene događaja njegova naroda «svetinje», — kako je toliko puta iz sve duše govorio. On je pri svojoj radnji kao svećenik pri žrtveniku božjem. Kao da se ispovijeda, crta on i pripovijeda. Boli ga pripovijedati gorke istine, ali ih on pripovijeda to sve potanko i na široko, kao i najljepše i najugodnije stvari. Upravo to skrupulozno istinoljublje čini veliku širinu njegova pripovijedanja, čini štetu jedinstvenomu cjelovitomu umjetničkomu jedinstvu.

Ovako je na široko pisana njegova povijest Vladislava II. (od g. 1490—1516.) u «Književniku» I. i II. Ali zato se vidi i sreća njegova i uživanje u «Banovanju Petra Berislavića» (Rad II.). Vidiš kako Mesić uživa, gdje ima pred sobom Hrvata bana, koji u najtežem vremenu banuje i život svoj žrtvuje za domovinu. Ova mu je radnja upravo lijepa umjetnička cjelina; dopunjuje ju sa «plemenom Berislavića» (Rad VIII.). Koliko li ga veselio «Krsto Frankopan»? Krstov «život u tudjini» (Rad XIII.) čitaš kao roman. A tako isto vidjaš visoko na vidiku Krstovu osobu u «Hrvati nakon Berislavića» (Rad XVIII. XXII.). Upravo se je spremao, da dovrši Krsta do njegove smrti, ali ga smrt preteče. Sve ove rasprave sačinjaju jednu veliku knjigu od kakovih četrdeset štampanih araka.

Ovako je Mesić radio i svoj «Život Nikole Zrinjskoga». God. 1866. slavila se tristagodišnjica ovoga junaka. Na proljeće sjeti se historičko društvo, da bi to trebalo knjigom proslaviti i pozivlje Maticu. Mesić, predsjednik društva, prihvati se posla i obradi za nekoliko mjeseci najobsežniji životopis, što ga ima u našoj književnosti. Nikola Zrinjski jest junak svega kršćanskoga svijeta. Ne ima ni jedne velike svjetske književnosti, da ne bi imala veću ili manju radnju o ovom junaku. Mesićeva radnja i obsegom svojim i novim izvorima sve svoje drugarice nadkriljuje. Manja je Mesićeva radnja o «Krčelićevim anuama» ili o memoirima toga plodnoga i osebujnoga povjestničara hrvatskoga 18. vijeka. Posljednji put čitao je Mesić u akademiji «u slavu tisućgodišnjice krunisanja kralja Dmitra Zvonimira». I nevjesto oko moglo je vidjeti teški

napor, kojim je onu radnju složio. Bolest ga satirala od duže vremena; on joj se tek otimao.

Mesić ide u jedan red ljudi plemenitih, kakovih se nadje po koji u ovom vijeku hvala Bogu u našem Zagrebu, a nema ih niti ih može biti u ikojem drugom gradu naroda hrvatskoga. Velike su kulturne potrebe jednoga naroda, veliki teret nosi mali narod, koji se upinje da bude narod. Hrvatski narod ima velike potrebe kulturne; puno se trudi, da ih namiri. Glavni teret pada na naš glavni grad. Najveći trh nose u Zagrebu oni, koji su po svom srcu najbolji, koji ne mogu reći: ne ću ovoga posla! Izmed ovih ljudi bio je Mesić jedan od prvih, dok je osjećao snage, da može podnesti. On je evo podpredsjednik i predsjednik «Matiice ilirske» (od god. 1858.—1874.), skrbi se za gospodarstvo njezino, radi za nju samostalne književne radnje i uređuje spise Stanka Vraza. U isto vrijeme bude izabran u sabor i sudjeluje u školskim odborima. U isto vrijeme radi oko «Acta Croatica». U isto vrijeme bude izvjestiteljem i članom školske komisije i piše obširne ocjene školskih knjiga. U isto vrijeme rukovodi zakladu za akademiju, a poslije za sveučilište. U isto vrijeme i predaje svoju nauku i brižno se za predavanje pripravlja. A kako je smogao u isto vrijeme to sve uraditi? Reći ćemo odmah. U isto je vrijeme i počeo i bolovati, jer je previše izmučio svoje inače veoma krepko tijelo.

Već od svoje trideset i treće godine ide on svake godine na vode, da ih pije, da se kupa i da onda odmah na povratku vrat svoj prikloni pod jaram teškoga i mnogostrukoga rada. Bolan i izmučen dočeka on hrvatsko sveučilište, na kojem je imao predavati povijest hrvatsku. Budne na sveučilištu prvi rektor. Od trudna života i mnogih bolesti osijedio je kao starac — a nije mu bilo ni 48 godina; — sav uzrujan od brige i bolnoga života sjeda na rektorsku stolicu, da započne svoj veliki govor s riječima: «Velik je dan, što ga danas slavi vaskoliki hrvatski narod!»

Odsele živi za sveučilište i za akademiju, za svoju nauku i za mladež. Meni je bio učitelj još u gimnaziji i rastao sam uz njega, kad je u cvijetu snage svoje one mnoge narodne poslove obavljao, od njega sam primio početne nauke o povijesti hrvatskoj, na koju me on navratio, njegov sam nasljednik na stolici za povijest hrvatsku, pak mogu svjedočiti, kako je ljubio dobru i naprednu mladež, kao otac svoju dobru djecu. Znajte, da mu je iz duše niklo ono, što reče mladeži hrvatskoj u svom rektorskom govoru: «Vi ljubite domovinu svoju i s ponosom ju majkom svojom nazivate; Vi ljubite narod svoj, te mu želite odlično u obitelji ljudskoj mjesto; Vi ljubite slobodu, te hoćete, da pronikne sve odnošaje života;

Vi slavite prosvjetu i savršenu joj u svijetu pobjedu želite. Nu znajte, a Vi to i znadete, da će sve te lijepe pomisli, sve te uzvišene ideje i medju ljubljenim Vašim narodom samo onda do pobjede doći, ako Vi tomu pomognete svojim svijestnim, oduševljenim i nepopustnim radom i svojom vrlinom i svojom čestitošću. Kako ljubite narod svoj i njegov napredak; kako ste radi, da naša Alma Mater bude sjajna i slavna, Vi ćete i učiniti, što se od Vas očekuje.» Prema dobrim mladjim svojim drugovima bio je uslužan i susretljiv i nježan kao stariji brat prema mladjemu, koga treba brižno podići i ukrijepiti na samostalni rad. I sa vršnjacima svojim i drugovima u nauci bio je on bez zavisti veseleći se napredku nauke hrvatske, ma tko ju obradjavao. «Naša akademija — veli u posmrtnom govoru Franjo Rački — izgubi Mesićem jednoga od najrevnijih svojih članova, a svaki član njezin jednoga od najiskrenijih drugova.» Mesić završi svoj trudni život 6. decembra god. 1878. u pedeset i drugoj godini života. «Ako se obazremo — reče isti Rački — na stališ pokojnika, bijaše on ures hrvatskomu svećenstvu. Ako se osvrnemo na zvanje njegovo, bijaše svijestan učitelj i pravi prijatelj omladine. Ako se obazremo na njegov položaj u javnom životu zemlje i naroda, bijaše za napredak njihov zauzet dušom i tijelom do posljednjega uzdaha svoga; te koje mu god mjesto bješe namijenjeno, nastojaše ga, ne imajući pred očima svoje koristi, izpuniti na obće dobro.»

